

อุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการค้ากัญชาของประเทศไทย

Legal Obstacles to Cannabis Trading in Thailand

¹กิตติพงษ์ เกิดผล (Kittiphong Kirdphol)

²นาถนรินทร์ จันทรงาม (Nartnirun Junngam)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Thammasat University)

Email: Boys8927_@hotmail.com

Received May 29, 2020; Revised June 14, 2020; Accepted October 20, 2020

Abstract

The purpose of this research was 1) to study the background, concepts, theories, and rules concerning international narcotics laws, including the system of marijuana and hemp trade markets, 2) to compare and analyze legal rules concerning the trading of Cannabis, whether narcotics laws or related laws other than narcotics laws in Thailand with Cannabis Act of Canada and Colorado Constitution section 14 and 16 of the state of Colorado, U.S.A. and 3) to propose suitable legal solutions for marijuana and hemp trade (Cannabis) in Thailand. This research was qualitative research from the following documents; books, articles, and information from electronic media whether in Thailand or abroad. The result of this research was found that Thailand should be amended the Cannabis rules in Narcotics law and other related laws that still conflict with the definition of marijuana and hemp. It was also a monopoly of Cannabis business license for only government agencies. In addition, the relevant laws do not support Cannabis trade, whether Cannabis tracking system, Cannabis standard, Label Mark in Cannabis product, Cannabis tariffs, including trademarks for Cannabis entrepreneurs.

Keywords: Cannabis; Cannabis Laws; Legal Obstacles and Cannabis Trading

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับกฎหมายยาเสพติดระหว่างประเทศรวมไปถึงรูปแบบของตลาดการค้ากัญชาและกัญชง 2) เพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์หลักเกณฑ์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าพืชตระกูลกัญชาไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดหรือกฎหมายที่นอกเหนือจากกฎหมายยาเสพติดของประเทศไทยกับ Cannabis Act ของประเทศแคนาดา Colorado Constitution Section 14 และ 16 ของมลรัฐโคโลราโดประเทศสหรัฐอเมริกา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามหาวิทยาลัยที่เหมาะสมกับการค้ากัญชาและกัญชง (พืชตระกูลกัญชา) ของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม วิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ บทความ ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไม่ว่าจะเป็นหรือต่างประเทศ จากผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยควรแก้ไขหลักเกณฑ์พืชตระกูลกัญชาทั้งในส่วนกฎหมายยาเสพติดและกฎหมายอื่น ๆ ที่ยังคงมีหลักเกณฑ์ที่ขัดกันในเรื่องของคำนิยามกัญชาและกัญชง อีกทั้งเป็นการผูกขาดใบอนุญาตประกอบกิจการพืชตระกูลกัญชาไว้เพียงหน่วยงานของรัฐ รวมไปถึงหลักเกณฑ์ที่ยังไม่มีไว้รองรับการค้าไม่ว่าจะเป็นระบบติดตามพืชตระกูลกัญชา มาตรฐานพืชตระกูลกัญชา เครื่องหมายกำกับฉลากผลิตภัณฑ์ พักตและภาษีศุลกากรรวมไปถึงเครื่องหมายการค้าสำหรับผู้ประกอบกิจการเกี่ยวกับพืชตระกูลกัญชา

คำสำคัญ: กัญชา; กฎหมายกัญชา; อุปสรรคทางกฎหมายและการค้ากัญชา

บทนำ

พืชตระกูลกัญชา (ความหมายรวมทั้งกัญชาและกัญชง) เป็นพืชที่มีการใช้ประโยชน์มาอย่างยาวนานมากกว่า 10,000 ปี เป็นต้นว่า ใช้เส้นใยในการทำเครื่องนุ่งห่มหรือเชือก ใช้ประกอบอาหาร ใช้เป็นยารักษาโรค ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาหรือใช้เพื่อความบันเทิง (Peter Stafford, 1993) โดยก่อนปี ค.ศ. 1923 ยังไม่มีการจำกัดขอบเขตทางการค้าและการใช้พืชตระกูลกัญชารวมถึงยังไม่มีการจัดสถานะให้พืชตระกูลกัญชาเป็นยาเสพติดในระดับสากลอย่างจริงจังทำให้สามารถทำการค้าพืชตระกูลกัญชาได้โดยเสรี จนเมื่อปี ค.ศ. 1923 อนุสัญญาฝิ่นระหว่างประเทศ ค.ศ. 1912 ได้กำหนดให้พืชทั้งสองชนิดนี้เป็นสารเสพติดในระดับสากลซึ่งสหประชาชาติได้เปิดให้ลงนามและออกกฎหมายระหว่างประเทศอีกหลายฉบับ จนต่อมาได้มีการรวบรวมกฎหมายระหว่างประเทศเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยกันภายใต้ชื่อ “อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961” โดยเป็นการนำเอาหลักเกณฑ์เดิมมาบัญญัติไว้ในอนุสัญญา ปี ค.ศ. 1961 มีผลทำให้ทั้งกัญชาและกัญชงนั้นยังคงถูกจัดเป็นยาเสพติด นอกจากนี้ยังมีอนุสัญญา ปี ค.ศ. 1971 ภายใต้ชื่อว่า “อนุสัญญาว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1971” ได้บัญญัติเกี่ยวกับสารที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทแต่ละชนิดที่มีอยู่ในพืชตามอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษปี ค.ศ. 1961 ซึ่งสารเตตระไฮโดรแคนนาบินอล (Tetrahydrocannabinol) หรือสาร THC ที่อยู่ในพืชตระกูลกัญชา เป็นหนึ่งในสารที่ออกฤทธิ์ในทางจิตและประสาทตามอนุสัญญา ปี ค.ศ. 1971 ด้วย (Kopkun Chanthawaro, 2015)

จากทั้งสองอนุสัญญาดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการค้าพืชตระกูลกัญชาได้อย่างเสรีเหมือนเช่นเคยและจำกัดขอบเขตการค้าไว้เฉพาะขั้นตอนของการผลิต นำเข้า ส่งออก แจกจ่าย และการค้าในทางการแพทย์และทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า “ขอบเขตของกฎหมายจำกัดเท่าใดย่อมเกิดการค้าได้เพียงเท่านั้น” แต่ด้วยพืชตระกูลกัญชาทั้งสองชนิดนี้ต่างมีคุณสมบัติประโยชน์ในทางที่แตกต่างกัน อันเป็นสาเหตุที่ทำให้

ในต่างประเทศเริ่มมีการผ่อนปรนกฎหมายที่เกี่ยวกับพืชตระกูลกัญชาเพื่อสามารถใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์ได้ ยิ่งไปกว่านั้น ในอีกหลายประเทศยังได้กำหนดขอบเขตกฎหมายให้กว้างไปถึงการใช้กัญชาในทางสันติและการเปิดเสรีกัญชาเมื่อกฎหมายมีการกำหนดขอบเขตของการใช้พืชตระกูลกัญชาออกไปกว้างเพียงโดยอัตโนมัติให้เกิดระบบการค้าขึ้นตามขอบเขตนั้นไปด้วย นับว่าเป็นการสร้างรายได้เข้าประเทศเหล่านั้นอย่างมหาศาล

ประเทศไทยเองได้มีการแก้ไขขอบเขตกฎหมายพืชตระกูลกัญชาเช่นกัน โดยกัญชาหนึ่งจะต้องเป็นการใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์หรือในทางวิทยาศาสตร์อันเป็นผลมาจากการแก้ไขขอบเขตของพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 (Narcotic Act B.E. 2522 (1979) Article 26/2) ส่วนกัญชงต้องเป็นการใช้ประโยชน์จากเส้นใย เมล็ด น้ำมันจากเมล็ด ซึ่งเป็นบทบัญญัติตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษในประเภท 5 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 (Notification of Ministry of Public Health on the specification of name of narcotics of category 5 (No.2) B.E. 2562) ดังนั้นสิ่งที่สามารถทำการค้าไม่ว่าจะภายในประเทศหรือระหว่างประเทศตามขอบเขตของกฎหมายดังกล่าวนี้ จะมีเพียงกัญชาที่ใช้ในทางการแพทย์ ส่วนของเปลือกแห้ง แก่นลำต้นแห้ง เส้นใยแห้ง และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเปลือกแห้ง แก่นลำต้นแห้ง เส้นใยแห้งและสารแคนนาบิไดโอยล (Cannabidiol) หรือ CBD ของพืชตระกูลกัญชาเท่านั้น

แม้ผลของการแก้ไขขอบเขตกฎหมายของประเทศไทยจะเปิดช่องให้สามารถประกอบธุรกิจการค้าพืชตระกูลกัญชากันได้ แต่มีหลักเกณฑ์ในกฎหมายยาเสพติดที่ยังคงขัดกัน ไม่ครอบคลุมและการผูกขาดทางธุรกิจรวมถึงไม่มีหลักเกณฑ์เพื่อรองรับการค้าในอีกหลายส่วนด้วยกัน ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความไม่สอดคล้องกันในกฎหมายอื่น ๆ ที่ส่งผลให้การค้าพืชตระกูลกัญชาหนึ่งไม่สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการค้าพืชตระกูลกัญชาอยู่

ทั้งนี้เพื่อการศึกษาในส่วนของอุปสรรคทางกฎหมายที่เป็นปัญหาต่อการค้าพืชตระกูลกัญชาตลอดสายห่วงโซ่อุปทาน ว่าประเทศไทยมีหลักเกณฑ์ครอบคลุมและประสิทธิภาพในกฎหมายนั้น ๆ มากเพียงใด วิจัยฉบับนี้จึงได้ศึกษาอุปสรรคตามกฎหมายที่ได้กล่าวไป เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศแคนาดา (Canada) และกฎหมายมลรัฐโคโลราโดประเทศสหรัฐอเมริกา (Colorado State in United States of America) ที่ในปัจจุบันมีการเปิดเสรีกัญชาอันสมควรที่จะนำมาเปรียบเทียบ เนื่องจากทั้งสองประเทศได้มีการแก้ไขขอบเขตของกฎหมายเพื่อใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์มาก่อนย่อมมีประสบการณ์และแนวทางในการแก้ไขกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการค้าพืชตระกูลกัญชา เพื่อเป็นแม่แบบที่ดีในการแก้ไขกฎหมายการค้าพืชตระกูลกัญชาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและเพื่อลดอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้นแก่การค้าพืชตระกูลกัญชาของประเทศไทยให้หมดไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับกฎหมายยาเสพติดระหว่างประเทศรวมถึงรูปแบบของตลาดการค้าพืชตระกูลกัญชา
2. เพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าพืชตระกูลกัญชาไม่ว่าจะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือกฎหมายที่อยู่นอกเหนือจากกฎหมายยาเสพติดของประเทศไทย กับ Cannabis Act ของประเทศแคนาดาและ Colorado Constitution Section 14 และ 16 ของมลรัฐโคโลราโดประเทศสหรัฐอเมริกา
3. เพื่อศึกษาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหากฎหมายที่เหมาะสมกับการค้ากัญชาและกัญชง (พืชตระกูลกัญชา) ของประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาอุปสรรคในทางกฎหมายทั้งที่เกิดขึ้นและอาจจะเกิดขึ้นหากได้ทำการค้าพืชตระกูลกัญชาในประเทศไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบกับ Cannabis Act ของประเทศแคนาดาและ Colorado Constitution Section 14 และ 16 ของมลรัฐโคโลราโดประเทศสหรัฐอเมริกา ว่ามีการแก้ไขอุปสรรคทางกฎหมายเพื่อการค้าพืชตระกูลกัญชาอย่างไรและมีหลักเกณฑ์ครอบคลุมการค้าพืชตระกูลกัญชามากเพียงใด เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อลดอุปสรรคที่มีต่อการค้าพืชตระกูลกัญชาของประเทศไทยให้น้อยลงไปได้

ทบทวนวรรณกรรม

ความรู้ทั่วไปพืชตระกูลกัญชา

พืชตระกูลกัญชา (Cannabis) จัดอยู่ในวงศ์ตระกูล Cannabaceae โดยสามารถที่จะแบ่งออกได้เป็นกัญชา (Marijuana) และกัญชง (Hemp) ซึ่งกัญชา (Marijuana) มีชื่อในทางวิทยาศาสตร์แตกต่างกันออกไปในแต่ละสายพันธุ์ดังต่อไปนี้ Cannabis sativa L. เป็นสายพันธุ์ชาตีว่า Cannabis indica Lam. เป็นสายพันธุ์อินเดียก้า Cannabis ruderalis Janisch. เป็นสายพันธุ์รูเดราลิส และในส่วนของกัญชง (Hemp) มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า Cannabis sativa L. (Hemp) จัดเป็นสายพันธุ์ชนิดหนึ่งของสายพันธุ์ชาตีว่า (David T. Brown, 1998) จะเห็นได้ว่าชื่อของกัญชงนั้นจะมีความเหมือนกับกัญชาในสายพันธุ์ชาตีว่า เนื่องจากว่ากัญชาและกัญชงนั้นเป็นสายพันธุ์เดียวกันเฉพาะแต่ในสายพันธุ์ชาตีว่า แต่แตกต่างกันที่สายพันธุ์ย่อย (Subspecies) เท่านั้น สาเหตุที่เรียกกัญชงว่า Cannabis sativa L. (Hemp) เนื่องจากเป็นสายพันธุ์ sativa ที่มีเส้นใยมากกว่า ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากัญชานิยมใช้ประโยชน์จากสารสกัดภายในแต่กัญชงใช้ประโยชน์จากส่วนประกอบภายนอก (Pinit Chantorn et al. 2019) ทั้งนี้คำนิยามของกัญชงส่วนใหญ่มักจะกำหนดไว้ว่า “พืชชนิดใดก็ตามที่จัดอยู่ในพืชตระกูลกัญชาโดยมีค่าของสารเตตระไฮโดรแคนนาบินอล (Tetrahydrocannabinol) ไม่เกินร้อยละ ... (แล้วแต่กฎหมายของแต่ละประเทศกำหนด) ของน้ำหนัก” โดยจำนวนร้อยละที่แต่ละประเทศกำหนดนี้เองที่เป็นหลักเกณฑ์ในการแยกระหว่างกัญชากับกัญชงในมุมมองของกฎหมาย (Small and Cronquist, 1976)

กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการค้าพืชตระกูลกัญชา

ในอดีตพืชตระกูลกัญชาสามารถทำการค้ากันได้อย่างเสรีไม่ว่าจะภายในประเทศหรือระหว่างประเทศ (ประเทศไทยเคยส่งออกพืชตระกูลกัญชาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จัดอยู่ใน 5 อันดับแรกของการส่งออกไทย) จนได้เริ่มกำหนดสถานะให้พืชตระกูลกัญชาเป็นยาเสพติดขึ้นในปี ค.ศ. 1923 ส่งผลให้ไม่สามารถทำการค้ากันได้เหมือนเช่นเคย (Transnational Institute, 2014) โดยจากปี ค.ศ. 1923 จนถึงปี ค.ศ. 1961 มีกฎหมายรวมจำนวนทั้งสิ้น 8 ฉบับที่เป็นกฎหมายควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศที่ได้บัญญัติให้พืชตระกูลกัญชา รวมเข้าเป็นยาเสพติด และด้วยกฎหมายที่มีอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งสร้างความสับสนในการปรับใช้จึงได้มีการจัดทำ “อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961” เพื่อรวบรวมกฎหมายให้อยู่ในฉบับเดียว ทั้งนี้อนุสัญญานี้ ปี ค.ศ. 1961 ยังคงส่งผลกระทบต่อธุรกิจการค้าพืชตระกูลกัญชาที่ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างปกติและยังเป็นการจำกัดขอบเขตในการค้าที่กำหนดให้การผลิต การส่งออก การนำเข้า การมีไว้ในครอบครองหรือการใช้ประโยชน์ใด ๆ จากพืชตระกูลกัญชาต้องเป็นไปเพื่อสำหรับการวิจัยทางการแพทย์และทางวิทยาศาสตร์ การทดลองในการรักษา หรือเพื่อที่จะป้องกันสุขภาพและสังคมของประเทศภาคีเท่านั้น กล่าวคือทำให้ขอบเขตของการค้าพืชตระกูลกัญชามีความแคบลงเมื่อเทียบกับช่วงก่อนที่จะมีกฎหมายระหว่างประเทศเข้ามาควบคุม นอกจากนี้ยังมีอนุสัญญา ว่าด้วย

วัตถุประสงค์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1971 ที่เป็นกฎหมายจำกัดขอบเขตของการค้าด้วย เพียงแต่ขอบเขตของ อนุสัญญา ปี ค.ศ. 1971 มุ่งเน้นไปทางการควบคุมสารสกัดมากกว่า ซึ่งสารเตตระไฮโดรแคนนาบินอล (Tetrahydrocannabinol) หรือ THC อันเป็นสารที่อยู่ในพืชตระกูลกัญชาที่ถูกจำกัดขอบเขตวัตถุประสงค์การค้าและการ ใช้ประโยชน์เช่นกัน โดยการผลิต การนำเข้า ส่งออก จำหน่ายหรือมีไว้ในครอบครองต้องเพื่อประโยชน์ในทาง การแพทย์และทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น

รูปแบบตลาดการค้าพืชตระกูลกัญชา

1) ตลาดในทางการแพทย์

ต้องอาศัยการกำหนดขอบเขตทางกฎหมายของแต่ละประเทศเพื่อเปิดช่องให้สามารถที่จะนำเอาพืชตระกูล กัญชามาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในทางการแพทย์ได้ การใช้ประโยชน์ภายในประเทศต้องเป็นการรักษาโรคหรือการใด ๆ ที่ มีความเกี่ยวข้องกับทางการแพทย์อันเป็นไปตามขอบเขตกฎหมายที่กำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ในรูปแบบดั้งเดิม ที่เป็นผลผลิตทางเกษตรหรือเป็นสารสกัดที่ผ่านการแปรรูปมาแล้วหรือใช้ในรูปแบบที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของ พืชตระกูลกัญชาก็ตาม (Decorte, Lenton and Wilkins, 2020) ซึ่งเป็นการใช้โดยการนำเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการ สูบ ดม หยดใต้ลิ้น สอดทวาร เหน็บทวาร ทา ฉีด ทั้งนี้ในส่วนของการนำเข้าหรือส่งออกต้องเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ ในทางการแพทย์และทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น และต้องมีขอบเขตกฎหมายที่รองรับตลาดในทางการแพทย์เอาไว้ในแต่ ละประเทศจึงจะสามารถทำการค้าระหว่างประเทศได้ (Hicks, 2015) จึงสรุปได้ว่ารูปแบบตลาดดังกล่าวสามารถทำ การค้ากันได้ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

2) ตลาดในทางสันตนาการ

เป็นตลาดที่มีการใช้ประโยชน์พืชตระกูลกัญชามุ่งประสงค์ไปในการออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท มากกว่าใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคเหมือนตลาดในทางการแพทย์ โดยกลุ่มเป้าหมายในการค้าได้ถูกเปลี่ยนแปลง ขอบเขตเพื่อการผ่อนคลายและเพื่อความบันเทิงทำให้เกิดความสุขความเบิกบานใจ ซึ่งผู้ใช้สามารถเสพ ปลูก หรือหา ซื้อได้โดยทั่วไปตามปริมาณที่กฎหมายของประเทศนั้นจะกำหนดหลักเกณฑ์เอาไว้ ขณะเดียวกันประเทศที่กำหนด ขอบเขตกฎหมายในทางสันตนาการดังกล่าวก็สามารถจำหน่ายให้แก่บุคคลทั่วไปแม้ไม่ได้เจ็บป่วย การค้าของกลุ่ม ตลาดในทางสันตนาการทำได้ในหลายรูปแบบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นการเสพโดยตรงหรือแม้แต่การผสมในอาหารหรือ เครื่องดื่ม (Rapeepong Suphanchaimat and Chosita Pavasuthipaisit 2018) ในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกัน ออกไปซึ่งขึ้นอยู่กับข้อกำหนดในกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของประเทศนั้น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ อายุ ใบอนุญาต ซื้อหรือจำหน่าย การสร้างมาตรฐานให้แก่ผลิตภัณฑ์หรือตัวสินค้า การตั้งมาตรการในทางภาษี เป็นต้น ทั้งนี้การนำเข้า หรือส่งออกในตลาดรูปแบบนี้ยังคงเป็นสิ่งที่ขัดต่ออนุสัญญา ปี ค.ศ. 1961 และ ค.ศ. 1971 อยู่ จึงเท่ากับว่ารูปแบบ สันตนาการสามารถทำการค้าได้เฉพาะภายในประเทศที่เป็นไปตามข้อยกเว้นของอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้ โทษ ค.ศ. 1961 แต่การค้าระหว่างประเทศยังคงขัดต่ออนุสัญญา นี้อยู่เช่นเดิม

3) ตลาดในการเสรี

ตลาดรูปแบบนี้มีลักษณะที่กว้างที่สุดหากเปรียบเทียบกับสองรูปแบบที่ได้กล่าวมาแล้วเนื่องจาก ไม่เพียงแต่สามารถทำการค้าหรือใช้ประโยชน์ใด ๆ กับพืชตระกูลกัญชาที่เป็นวัตถุประสงค์นอกเหนือจากทาง การแพทย์ได้ แต่ยังรวมไปถึงการเปิดช่องให้สามารถที่จะทำการจำหน่ายต่อกันได้ในเชิงพาณิชย์ โดยไม่จำเป็นต้องเป็ นการจำหน่ายจากเป็นรัฐเท่านั้น (Caulkins, Kilmer and Kleiman, 2016) ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบของพืชตระกูลกัญชา ในทางสันตนาการที่ขอบเขตของกฎหมายกำหนดไว้เพียงแค่การใช้พืชตระกูลกัญชาเพื่อความบันเทิงแต่ไม่สามารถที่จะ

จำหน่ายได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รูปแบบนี้นั้นมีลักษณะที่คล้ายกันกับรูปแบบสันหนากการตรงที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการลดการค้าพืชตระกูลกัญชาที่ผิดกฎหมาย โดยการกำหนดขอบเขตกฎหมายให้สามารถทำการค้าได้อย่างเสรีโดยมีกฎหมายควบคุมอีกที ส่งผลให้การดำเนินธุรกิจที่ผิดกฎหมายไม่สามารถแข่งขันกับพืชตระกูลกัญชาที่ถูกกฎหมายได้ ทั้งนี้ตลาดในรูปแบบเสรีนี้สามารถทำการค้าได้เพียงแต่ภายในประเทศเท่านั้นแต่การนำเข้าหรือส่งออกในรูปแบบนี้ยังไม่สามารถทำได้เช่นเดียวกับตลาดในทางสันหนากการ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เป็นวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาหาข้อมูลจากหลายแหล่งดังนี้ เอกสารปฐมภูมิ (primary research) ได้แก่ อนุสัญญาที่มีความเกี่ยวข้องกับยาเสพติด พระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้องกับพืชตระกูลกัญชาของประเทศไทยและต่างประเทศ เอกสารทุติยภูมิ (secondary research) ได้แก่ การศึกษาจากหนังสือ เอกสารการวิจัย ตำรา บทความทางวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นเป็นเอกสารในประเทศไทยหรือต่างประเทศ เอกสารข้อมูลต่าง ๆ บนสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายพืชตระกูลกัญชาในประเทศแคนาดา (Cannabis Act) และกฎหมายพืชตระกูลกัญชาในมลรัฐโคโลราโด (Colorado Constitution A.D.1876 Section 14 and 16) ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อใช้รองรับการค้า พืชตระกูลกัญชาตลอดห่วงโซ่อุปทานได้อย่างมีครอบคลุม โดยการมีหลักเกณฑ์ดังกล่าวย่อมเป็นการลดอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นแก่การค้าไม่ว่าจะในประเทศหรือระหว่างประเทศสำหรับพืชตระกูลกัญชาได้ ทั้งนี้รายละเอียดกฎหมายของทั้งสองประเทศสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

ประเทศแคนาดา

ประเทศแคนาดา มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชตระกูลกัญชาเป็นการเฉพาะ ภายใต้ชื่อว่า Cannabis Act มีสถานะเป็นกฎหมายหลักในด้านของพืชตระกูลกัญชาและได้ออกกฎหมายลำดับรองโดยอาศัยอำนาจตาม Cannabis Act นี้ เพื่อเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ไม่ว่าจะเป็น Cannabis Regulation ที่เป็นหลักเกณฑ์ของกัญชา และ Industrial Hemp Regulation ที่เป็นหลักเกณฑ์ของกัญชง โดยทั้ง Cannabis Act และกฎหมายลำดับรองเหล่านี้ได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์เอาไว้อย่างครอบคลุมทั้งคำนิยามของพืชตระกูลกัญชาที่กำหนดให้พืชที่อยู่ในประเภท Cannabis ที่มีค่าของสาร THC เกินกว่าร้อยละ 0.3 ถือเป็นกัญชา และไม่เกินร้อยละ 0.3 ถือว่าเป็นกัญชง คำนิยามของอุปกรณ์เสริมของพืชตระกูลกัญชาที่กำหนดให้อุปกรณ์เกี่ยวกับการเสพอยู่ในความควบคุมของกฎหมาย และคำนิยามรูปแบบของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่มีหลักเกณฑ์รองรับทั้งสิ้น อีกทั้งหลักเกณฑ์ใบอนุญาตที่มีตั้งแต่การเพาะปลูกไปจนถึงการขนส่งให้แก่ผู้บริโภค กล่าวคือ มีใบอนุญาตที่ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่อุปทาน นอกจากนี้หลักเกณฑ์ผู้ผลิตตามกฎหมายสามารถให้เอกชนประกอบกิจการการค้าตามแต่ละประเภทใบอนุญาตได้ แม้ว่าจะเป็นกัญชาพาณิชย์ก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้น Cannabis Act ยังเชื่อมโยงกับกฎหมายอื่น ๆ เพื่อลดอุปสรรคทางกฎหมายเอาไว้ ได้แก่ กฎหมายเครื่องหมายการค้าที่ยกเว้นไม่ให้นำหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลักษณะบ่งเฉพาะและเครื่องหมายต้องห้ามมาใช้ในการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าพืชตระกูลกัญชา กฎหมายศุลกากรที่กำหนดพิทักษ์ศุลกากรเอาไว้เพื่อประโยชน์ในการนำเข้าส่งออกและดำเนินพิธีการศุลกากรตลอดจนการไม่เก็บภาษีศุลกากรเพื่อส่งเสริมการค้าพืชตระกูลกัญชาทุกชนิด นอกจากนี้ยังมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องของ

มาตรฐานอันเป็นการเฉพาะสำหรับผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาเท่านั้น และรูปแบบเครื่องหมายเตือนสาร THC บนฉลากสำหรับผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาซึ่งเป็นไปตาม Cannabis Regulation รวมไปถึงหลักเกณฑ์ในเรื่องระบบติดตามพืชตระกูลกัญชาที่กำหนดให้ผู้ถือใบอนุญาตต้องแจ้งการครอบครองพืชตระกูลกัญชาในแต่ละเดือนซึ่งมีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ใน Cannabis Tracking System Order ซึ่งเป็นหนึ่งใน Regulation ด้วย

มลรัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา

มลรัฐโคโลราโดมีกฎหมายที่เป็นกฎหมายหลักของพืชตระกูลกัญชาเช่นกัน โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของมลรัฐ (Colorado Constitution) ใน Section 14 และ 16 ซึ่งนอกจากรัฐธรรมนูญแล้วนั้นยังมี Marijuana Regulation ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะของกัญชา และ Industrial Hemp Regulatory Program อันเป็นกฎหมายเฉพาะกัญชง โดย Regulation เหล่านี้ได้กำหนดเพื่อเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ของพืชตระกูลกัญชาเพื่อขยายในส่วนที่กฎหมายหลักไม่ได้กำหนดไปถึงไม่ว่าจะเป็นคำนิยามของกัญชาและกัญชง อุปกรณ์เสริมและรูปแบบของพืชตระกูลกัญชาที่ได้กำหนดไปถึงทุกผลิตภัณฑ์อย่างครอบคลุมเช่นเดียวกับประเทศแคนาดา เพียงแต่คำนิยามของอุปกรณ์เสริม (Marijuana Accessories) ในมลรัฐโคโลราโดจะรวมอุปกรณ์ทุกสิ่งที่ได้ใช้ประโยชน์แก่พืชตระกูลกัญชาตามลักษณะของแต่ละใบอนุญาต อีกทั้งใบอนุญาตที่กำหนดประเภทไว้ตั้งแต่การเพาะปลูกจนขนส่งไปถึงผู้บริโภคซึ่งเป็นใบอนุญาตตลอดห่วงโซ่อุปทานพืชตระกูลกัญชา โดยในแต่ละใบอนุญาตของมลรัฐโคโลราโดให้สิทธิทั้งรัฐและเอกชนในการประกอบการค้าพืชตระกูลกัญชาได้เหมือนประเทศแคนาดาเช่นเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้นยังได้มีการเชื่อมโยงไปถึงกฎหมายอื่น ๆ เพื่อจำกัดอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในระบบการค้าไม่ว่าจะเป็นเครื่องหมายการค้าที่เปิดช่องให้สามารถขอจดทะเบียนได้ซึ่งเป็นข้อยกเว้นเรื่องลักษณะบ่งเฉพาะและเครื่องหมายต้องห้าม กฎหมายศุลกากรที่กำหนดพิกัตศุลกากรไว้เพียงแต่ว่ากัญชายังคงถือเป็นยาเสพติดตามกฎหมายรัฐบาลกลางดังนั้นพิกัตศุลกากรที่มลรัฐโคโลราโดที่นำหลักเกณฑ์ของรัฐบาลกลางซึ่งจึงมีเพียงกัญชง (Hemp) นอกจากนี้ยังมีหลักเกณฑ์ในส่วนของมาตรฐานและเครื่องหมายเตือนบนฉลากผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาตาม Code of Colorado Regulations ที่มีลักษณะของหลักเกณฑ์คล้ายกับประเทศแคนาดาแต่มีความแตกต่างกันที่รูปแบบของป้ายคำเตือนสาร THC ที่บ่งบอกถึงผลิตภัณฑ์ที่มีพืชตระกูลกัญชาผสมอยู่ ซึ่งในแต่ละประเทศจะกำหนดรูปแบบป้ายคำเตือนที่เป็นของตนโดยเฉพาะ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีระบบติดตามพืชตระกูลกัญชาโดยใช้ป้ายแท็กติดตามต้นพืชหรือผลิตภัณฑ์โดยใช้คลื่นวิทยุเพื่อเป็นสื่อในการติดตามความเคลื่อนไหวอันเป็นการป้องกันการรั่วไหลไปสู่ตลาดที่ผิดกฎหมาย ภายใต้ชื่อว่า “METRC”

ประเทศไทย

ตามกฎหมายของประเทศไทยได้มีการแก้ไขขอบเขตตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และกฎหมายลำดับรองที่ออกตามพระราชบัญญัติ เพื่อรองรับการใช้ประโยชน์จากกัญชาในทางการแพทย์รวมถึงกัญชงที่ได้รับการแก้ไขเช่นเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาถึงพระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรองกล่าวได้ที่มีการแก้ไขนั้นยังคงมีปัญหาในบางหลักเกณฑ์ที่ยังคงเป็นอุปสรรคในการค้าอยู่ ไม่ว่าจะเป็นคำนิยามของพืชตระกูลกัญชา (Cannabis) ที่กำหนดเอาส่วนของใบและเมล็ดเข้าไปอยู่ในความควบคุมของกฎหมายทั้งนี้อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ.1961 ไม่ได้กำหนดในส่วนดังกล่าวไว้ อันเป็นการจำกัดขอบเขตของการค้าให้แคบลงไปกว่าเดิม และคำนิยามของกัญชงที่ต้องมีค่าสาร THC ไม่เกินร้อยละ 1.0 ซึ่งมากกว่าในหลายประเทศที่กำหนดไว้เพียงร้อยละ 0.3 เท่านั้น ทำให้กัญชง (Hemp) ที่ส่งออกจากประเทศไทยกลายเป็นกัญชา (Marijuana) ของต่างประเทศ อีกทั้งยังไม่มีคำนิยามของอุปกรณ์เสริมและรูปแบบของผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาต่าง ๆ ย่อมอาจทำให้เกิดความสับสนในการ

จำแนกประเภทได้ ยิ่งไปกว่านั้นยังผูกขาดการขออนุญาตไว้เพียงแค่หน่วยงานของรัฐเท่านั้น เท่ากับว่าเป็นการจำกัดสิทธิไม่ให้เอกชนสามารถที่จะประกอบกิจการตามใบอนุญาตได้

อีกทั้งในส่วนของกฎหมายอื่น ๆ ที่อาจเกี่ยวข้องกับพืชตระกูลกัญชาก็ยังไม่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับพืชตระกูลกัญชาเพื่อรองรับการค้าไว้ ได้แก่ กฎหมายเครื่องหมายการค้าที่ไม่สามารถจดทะเบียนเครื่องหมายที่เกี่ยวกับพืชตระกูลกัญชาในผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาได้ เนื่องจากถือว่าไม่มีลักษณะบ่งเฉพาะและยังถือว่าเป็นเครื่องหมายต้องห้าม กฎหมายศุลกากรที่ไม่มีการกำหนดพิกัดศุลกากรเพื่อรองรับต่อการค้าทำให้ไม่มีพิกัดสำหรับนำเข้าหรือส่งออกผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาที่ครอบคลุม และการคิดภาษีศุลกากรในอัตราที่สูงซึ่งไม่เป็นการส่งเสริมการค้าพืชตระกูลกัญชา หลักเกณฑ์ระบบติดตามพืชตระกูลกัญชาที่ยังไม่มีการกำหนดเอาไว้ในกฎหมายฉบับใดของประเทศไทยซึ่งอาจทำให้ไม่ได้รับความเชื่อถือในด้านของมาตรการในการป้องกันไปสูตลาดที่ผิดกฎหมายรวมถึงความเชื่อถือในเรื่องคุณภาพ หลักเกณฑ์มาตรฐานพืชตระกูลกัญชาที่ยังไม่ได้มีการกำหนดเอาไว้เป็นการเฉพาะจึงต้องไปพิจารณาตามกฎหมายของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ เป็นต้นว่า หากผลิดอาหารที่มีส่วนผสมของพืชตระกูลกัญชาต้องพิจารณากฎหมายอาหาร ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ไม่ดีเท่าการมีมาตรฐานเฉพาะ และหลักเกณฑ์เครื่องหมายกำกับฉลาก ที่ไม่มีเหมือนหลักเกณฑ์สากลทั้งข้อความเตือนที่มีอย่างไม่ครอบคลุมและป้ายเครื่องหมายคำเตือนสาร THC ที่ยังไม่มีเป็นการเฉพาะ

อภิปรายผล

จากที่ได้วิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวกับพืชตระกูลกัญชา กับ Cannabis Act ของประเทศแคนาดา Colorado Constitution A.D. 1876 Section 14 และ 16 ของมลรัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่ามีอุปสรรคที่เป็นปัญหาต่อการค้าพืชตระกูลกัญชาตามกฎหมายและหลักเกณฑ์ดังนี้

1) กฎหมายที่เกี่ยวกับยาเสพติดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และกฎหมายลำดับรอง

1.1) คำนิยามที่ไม่เป็นไปตามหลักสากล

หลักเกณฑ์คำนิยามตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษประเภท 5 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ที่มีการตีความกว้างกว่าหลักสากลทำให้ขอบเขตของการค้านั้นแคบลง กล่าวคือตามอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961 ไม่ได้กำหนดให้ส่วนของเมล็ดและใบที่ไม่มียอดติดอยู่เป็นยาเสพติดตามอนุสัญญา ด้วย แตกต่างจากของประเทศไทยที่กำหนดให้ทั้งเมล็ดและใบรวมเป็นยาเสพติด ทำให้ไม่สามารถที่จะทำการค้าในส่วนดังกล่าวได้ซึ่งเป็นการตีความแคบกว่าหลักสากล

อีกทั้งร่างพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่...) พ.ศ. ได้กำหนดชื่อทางวิทยาศาสตร์ของกัญชาเอาไว้ว่า “กัญชา คือ Cannabis indica (Cannabis sativa Forma Indica)” ทั้งนี้ชื่อทางวิทยาศาสตร์ดังกล่าวนี้เป็นเพียงสายพันธุ์หนึ่งของกัญชาเพียงเท่านั้นอันเป็นการจำกัดสายพันธุ์อีกทั้งยังเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ไม่ครอบคลุม ของคำนิยาม ซึ่งชื่อทางวิทยาศาสตร์ของกัญชาแบ่งออกเป็น Cannabis sativa L. เป็นสายพันธุ์ชาตีว่า และ Cannabis indica Lam. ซึ่งเป็นสายพันธุ์อินดิกา และ Cannabis Ruderalis Janisch. ซึ่งเป็นสายพันธุ์รูเดราลิส เมื่อพิจารณาจากกฎหมายพืชตระกูลกัญชาตาม Cannabis Act ของประเทศแคนาดา และ Colorado Constitution ของมลรัฐโคโลราโด นั้นได้มีการกำหนดคำนิยามไว้ใกล้เคียงกันว่า “กัญชา หมายถึง พืชไม่ว่าจะจัดอยู่ในสายพันธุ์ใดในตระกูลกัญชา ไม่ว่าจะเรียกว่าอย่างไรก็ตาม โดยไม่รวมไปถึง กัญชง” ซึ่งจะเห็นได้ว่าครอบคลุมทุกสายพันธุ์มากกว่า

ยิ่งไปกว่านั้นตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษในประเภท 5 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 จำกัดสายพันธุ์เพียงสายพันธุ์ชาติว่าและเจาะจงเฉพาะสายพันธุ์ย่อยชาติว่าเท่านั้น โดยที่ไม่ได้รวมไปถึงสายพันธุ์อื่นซึ่งเป็นการตีความของกัญชงที่แคบเกินไป นอกจากนี้หลักเกณฑ์ปริมาณสารเตตระไฮโดรแคนนาบินอล (Tetrahydrocannabinol) หรือ THC ได้กำหนดมากกว่าประเทศอื่น โดยกำหนดไว้ไม่เกินร้อยละ 1.0 ต่อน้ำหนัก ซึ่งหากเป็นกรณีของการค้าระหว่างประเทศที่ต้องมีการส่งออก นำเข้าในประเทศไทยจะไม่เป็นไปตามสากลและไม่ยอมรับผลิตภัณฑ์ที่มาจากกัญชงของประเทศไทย ทั้งนี้ใน Industrial Hemp Regulation อันเป็นกฎหมายกัญชงที่ออกโดยอาศัยอำนาจ Cannabis Act ของประเทศแคนาดา และ Industrial Hemp Regulatory Program อันเป็นกฎหมายกัญชงที่ออกโดยอาศัยอำนาจ Colorado Constitution ของมลรัฐโคโลราโดได้กำหนดไว้คล้ายกัน ได้แก่ “กัญชง หมายถึง พืชชนิดใดก็ตามที่อยู่ในสายพันธุ์ของกัญชาไม่ว่าจะมีชื่อทางวิทยาศาสตร์อย่างใดก็ตาม โดยมีค่าของสาร THC ไม่เกินร้อยละ 0.3 ของน้ำหนักแห้ง” ซึ่งเป็นคำนิยามที่กว้างมากกว่าที่ประเทศไทยได้กำหนดไว้

1.2) คำนิยามที่ไม่ครอบคลุม

คำนิยามตามกฎหมายของประเทศไทย ยังไม่ได้มีกำหนดหลักเกณฑ์ไว้สำหรับรองรับพืชตระกูลกัญชาทั้งในเรื่องของอุปกรณ์เสริมพืชตระกูลกัญชา เป็นต้นว่า บ้อง มวนกระดาสำหรับพ่นลำ ไพร่ท ซึ่งในหลักเกณฑ์นี้ใน Cannabis Act ได้กำหนดไว้เพื่อให้อุปกรณ์เสริมพืชตระกูลกัญชาอยู่ในความควบคุมของกฎหมาย นอกจากนี้ตาม Colorado Constitution ยังได้กำหนดอุปกรณ์เสริมพืชตระกูลกัญชาไว้เช่นเดียวกับ Cannabis Act ของประเทศแคนาดา เพียงแต่ว่า อุปกรณ์เสริมพืชตระกูลกัญชาของมลรัฐโคโลราโดรวมทั้งอุปกรณ์ใด ๆ ที่ใช้ประโยชน์ในห่วงโซ่อุปทานทั้งหมดซึ่งเห็นได้ว่าอุปกรณ์เสริมพืชตระกูลกัญชาของมลรัฐโคโลราโดมีขอบเขตที่กว้างที่สุด

นอกจากนี้รูปแบบของผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาที่สามารถแบ่งออกได้หลากหลายก็ยังไม่ได้มีการกำหนดเอาไว้ในกฎหมายยาเสพติดฉบับใดเลย ทั้ง “พืชตระกูลกัญชาเข้มข้น” “สารสกัดพืชตระกูลกัญชา” “พืชตระกูลกัญชาเข้มข้นที่ไม่ถูกทำให้เป็นของแข็ง” “น้ำมันพืชตระกูลกัญชา” “พืชตระกูลกัญชาเข้มข้นที่ถูกทำให้เป็นของแข็ง” “พืชตระกูลกัญชาใช้เฉพาะจุด” “พืชตระกูลกัญชาสำหรับการบริโภค” “พืชตระกูลกัญชาแบบสด” “ผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชา” “THC (Tetrahydrocannabinol)” “CBD (Cannabidiol)” ซึ่งการที่ไม่มีการกำหนดคำนิยามดังกล่าวไว้ย่อมส่งผลให้เกิดความสับสนในการตีความเกิดขึ้น อาจทำให้เกิดอุปสรรคต่อการค้าพืชตระกูลกัญชาได้

1.3) การผูกขาดใบอนุญาต

เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์มาตรา 26/5 ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงการขออนุญาตและการอนุญาตผลิต จำหน่ายหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 5 เฉพาะเฮมพ์ พ.ศ. 2559 แล้วนั้นจะเห็นได้ว่าสิทธิในการขออนุญาตใบอนุญาตประกอบกิจการพืชตระกูลกัญชาไม่ว่าจะเป็นการผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่ายมีแม้กระทั่งการมีไว้ในครอบครองนั้น เป็นการผูกขาดบุคคลผู้มีสิทธิได้รับการอนุญาตเอาไว้เพียงหน่วยงานของรัฐหรือที่หน่วยงานของรัฐนั้นได้มีส่วนร่วมในการร่วมประกอบกิจการ ทั้งนี้ขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินการในธุรกิจกัญชาตั้งแต่ต้นสายไปจนสุดสายนั้นแม้แต่องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการทั้งสิ้น ซึ่งในขณะเดียวกันเอกชนที่มีความประสงค์ที่จะดำเนินการหรือประกอบกิจการที่มีความเกี่ยวข้องกับกัญชาไม่ว่าจะเป็นประกอบกิจการแบบเดี่ยวหรือร่วมกับรัฐก็ตามล้วนแต่ถูกตัดสิทธิด้วยผลของกฎหมายในการขอใบอนุญาตตั้งแต่ต้นด้วยผลของกฎหมายในมาตรา 26/5 นี้

1.4) หลักเกณฑ์ไม่เพียงพอ

กฎหมายที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ของพืชตระกูลกัญชาในปัจจุบันนั้น ได้แก่ กฎกระทรวงการขออนุญาตและการอนุญาตผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่ายหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท 4 หรือในประเภท 5 ซึ่งอยู่ในฐานะหลักเกณฑ์ทั่วไป โดยยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะสำหรับกัญชา ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากกัญชาจะเห็นได้ว่ามีกฎหมายเฉพาะที่บังคับในช่วงเวลาเดียวกันกับกฎกระทรวงนี้ ยิ่งไปกว่านั้นกฎกระทรวงที่ใช้อยู่ของกัญชายังไม่ได้มีหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องเพียงพอซึ่งปรากฏเพียงแค่แบบในการยื่นขออนุญาตตามประเภทของใบอนุญาตเท่านั้น

ในส่วนของกัญชานั้นแม้มีกฎหมายเป็นการเฉพาะ ได้แก่ กฎกระทรวงการขออนุญาตและการอนุญาตผลิต จำหน่ายหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท 5 เฉพาะเฮมพ์ พ.ศ. 2559 ไม่มีหลักเกณฑ์ในการนำเข้า ส่งออกกัญชาเอาไว้ โดยต้องไปใช้บทบัญญัติตามกฎหมายการขออนุญาตและการอนุญาต ผลิต จำหน่าย นำเข้า ส่งออกหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท 4 หรือในประเภท 5 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปแทน

2) กฎหมายและหลักเกณฑ์อื่น ๆ นอกเหนือจากกฎหมายยาเสพติด

2.1) กฎหมายเครื่องหมายการค้า

พืชตระกูลกัญชาไม่สามารถขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าได้เนื่องจากว่าการขอจดทะเบียนโดยใช้ชื่อหรือรูปที่เกี่ยวกับพืชตระกูลกัญชากับผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาเป็นการเล็งเห็นถึงคุณสมบัติของสินค้าอันจะทำให้ไม่มีลักษณะบ่งเฉพาะ นอกจากนี้ลักษณะของพืชตระกูลกัญชานั้นไม่สามารถที่จะนำไปขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าได้ในส่วนของรูปหรือคำที่นำมาเป็นส่วนประกอบหนึ่งของเครื่องหมายการค้า แม้ว่าการประกอบกิจการนั้นจะได้ทำโดยถูกต้องตามกฎหมายก็ตามเนื่องจากคำหรือรูปภาพของพืชตระกูลกัญชาถือเป็นเครื่องหมายต้องห้ามตามกฎหมาย แต่ทั้งนี้เมื่อได้พิจารณาไปถึง Lanham Act 1946 ใน Section 1052 อันเป็นกฎหมายเครื่องหมายการค้าของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มัลรัฐโคโลราโดนำมาบังคับใช้ภายใต้ระบบการจดทะเบียนของมัลรัฐเอง และ Cannabis Act ใน Article 132 ของประเทศแคนาดา จะเห็นได้ว่า มีการกำหนดยกเว้นในหลักเกณฑ์เครื่องหมายที่ไม่มีลักษณะบ่งเฉพาะและเครื่องหมายต้องห้ามในการจดทะเบียน ไม่ให้นำมาใช้กับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าพืชตระกูลกัญชา

2.2) กฎหมายศุลกากร

ตามพระราชกำหนดพิกัตศุลกากร (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2559 ได้กำหนดพิกัตสินค้าเพื่อใช้ในการนำเข้า และส่งออกยังไม่ครอบคลุม กล่าวคือยังขาดพิกัตศุลกากรทั้งสาร Cannabinoid กัญชาในรูปแบบต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์จากกัญชา โดยยังไม่มีพิกัตศุลกากรรองรับเพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจทำให้เกิดการตีความสินค้าว่าอยู่ในพิกัตศุลกากรใด และให้ง่ายต่อการดำเนินพิธีศุลกากรรวมถึงการนำไปคิดภาษี ซึ่งหลักเกณฑ์ของภาษีศุลกากรในประเทศไทยได้มีการกำหนดในอัตราที่สูงและยังมิเป็นการส่งเสริมการค้าพืชตระกูลกัญชาตามกรอบนโยบาย ทั้งนี้เมื่อพิจารณา Cannabis Act ใน Article 169 ที่ได้เชื่อมโยงกับ Customs Act ของประเทศแคนาดาจะเห็นได้ว่า มีการกำหนดพิกัตศุลกากรเอาไว้แม้ในส่วนที่ประเทศไทยยังไม่ได้กำหนดและไม่คิดภาษีศุลกากรในส่วนพิกัตของพืชตระกูลกัญชา

2.3) หลักเกณฑ์ระบบติดตามพืชตระกูลกัญชา

มีเพียงแนวคิดในการจัดทำขององค์การอาหารและยาที่กำหนดให้มีระบบ Cannabis Track-Trace and Licensing System ซึ่งปัจจุบันมีเพียงระบบใบอนุญาตที่บัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 เท่านั้นแต่ยังไม่ได้มีการจัดทำในส่วนของ Track-Trace รวมไปถึงแนวทางการปฏิบัติงานการจัดเตรียมสถานที่ การเก็บรักษาและการควบคุมการใช้สำหรับผู้ขออนุญาตปลูก ซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 5 เฉพาะกัญชา พ.ศ. 2562 ที่ได้กำหนดในเรื่องของมาตรการเพื่อความปลอดภัยให้มีระบบติดตามกัญชา (Cannabis Tracking System)

เท่านั้น เป็นเพียงแนวทางที่ยังไม่มีสภาพบังคับนอกจากนี้ยังมีเพียงให้ดำเนินการในเรื่องของการปลูกไม่ได้ตลอดห่วงโซ่อุปทานและที่สำคัญที่สุดยังไม่ได้มีการดำเนินการใด ๆ ในการจัดทำระบบติดตามพืชตระกูลกัญชาขึ้นมา แต่เมื่อพิจารณาระบบติดตามพืชตระกูลกัญชาของมลรัฐโคโลราโดตาม Code of Colorado Regulation ที่ออกโดยอาศัยอำนาจ Colorado Constitution Section 14 และ 16 นั้นจะเห็นได้ว่า ระบบติดตามพืชตระกูลกัญชาขึ้นนั้นเป็นการติดตามตั้งแต่เป็นเมล็ดจนเข้าสู่กระบวนการในการเพาะปลูก การผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ การทดสอบ การขนส่งจนถึงผู้บริโภคที่เรียกว่า Seed to Sale Tracking System ดำเนินการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ใช้ระบบคลื่นวิทยุเพื่อใช้ติดตามขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ ของพืชตระกูลกัญชาผ่านการรายงานที่เรียกว่า Radio Frequency identification (RFID) โดยต้นพืชตระกูลกัญชาหรือผลิตภัณฑ์นั้นจะติดป้ายแท็กเพื่อใช้ในการติดตามว่าพืชตระกูลกัญชานี้อยู่ในขั้นตอนใดของห่วงโซ่อุปทานการค้า

2.4) หลักเกณฑ์มาตรฐานและเครื่องหมายกำกับฉลากพืชตระกูลกัญชา

2.4.1) มาตรฐานพืชตระกูลกัญชา

ยังไม่มีกฎหมายหรือหลักเกณฑ์ที่ออกมาบังคับเป็นการเฉพาะถึงมาตรฐานพืชตระกูลกัญชาจึงทำให้ผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาของประเทศไทยต้องไปพิจารณาตามกฎหมายของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ อีกทั้งบางหลักเกณฑ์ยังไม่มีสภาพบังคับอันได้แก่ มาตรฐานของอาหารที่ปัจจุบันมีเพียงมาตรฐานทั่วไปสำหรับอาหารในการกำกับดูแลเท่านั้นซึ่งยังไม่มีหลักเกณฑ์มาตรฐานออกมาเป็นการเฉพาะ ตลอดถึงมาตรฐานในการปลูกยังเป็นเพียงแนวทางที่ไม่ได้มีสภาพบังคับตามกฎหมายให้ต้องมีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้หากพิจารณา Cannabis Regulation ที่ออกโดยอาศัยอำนาจ Cannabis Act ของประเทศแคนาดา ได้มีการกำหนดไว้ถึงมาตรฐานพืชตระกูลกัญชาโดยเฉพาะภายใต้ชื่อ “Good Production Practices” ซึ่งทุกผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาไม่ว่าจะเป็น ยาเครื่องสำอาง อาหารรวมถึงผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ล้วนแต่ต้องปฏิบัติตามมาตรฐานเฉพาะของประเทศแคนาดา

2.4.2) เครื่องหมายกำกับฉลากพืชตระกูลกัญชา

หลักเกณฑ์เครื่องหมายกำกับฉลากพืชตระกูลกัญชาของประเทศไทยได้บัญญัติไว้ในประกาศคณะกรรมการควบคุมยาเสพติดให้โทษเรื่อง กำหนดฉลากและเอกสารกำกับยาเสพติดให้โทษหรือคำเตือนหรือข้อควรระวังการใช้ที่ภาชนะบรรจุหรือหีบห่อบรรจุยาเสพติดให้โทษประเภท 5 ที่ผลิต นำเข้า ส่งออกทั้งสำหรับยาแผนไทยและแผนโบราณ พ.ศ. 2562 แบ่งออกเป็น ข้อความเตือน โดยมีหลักเกณฑ์ที่กำหนดอย่างไม่ครอบคลุมไม่ว่าจะเป็นการส่งออก ที่กำหนดไว้เพียง “Warning : may be habit forming” การผลิตและจำหน่าย ที่กำหนดไว้เพียง “ยาเสพติดให้โทษ” และ “คำเตือน อาจเสพติดและให้โทษ ต้องใช้ตามแพทย์สั่ง” ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับ Cannabis Regulation ของประเทศแคนาดา และ Code of Colorado Regulations ของมลรัฐโคโลราโดนั้น พบว่ากฎหมายทั้งสองประเทศนี้มีการกำหนดข้อเตือนที่ต้องมีไว้ในฉลากคำเตือนฉลากพืชตระกูลกัญชามากมายโดยประเทศแคนาดากำหนดไว้ถึง 8 ข้อความในขณะที่มลรัฐโคโลราโดมี 7 ข้อความ ซึ่งเพียงพอสำหรับการแจ้งให้ผู้บริโภคได้เข้าใจ

หลักเกณฑ์ป้ายเครื่องหมายเตือนได้วางหลักเกณฑ์ให้มีตัวอักษรเพียง “ E ” เพื่อสื่อให้เห็นถึงยาเสพติดให้โทษประเภท 5 ที่ส่งออกเท่านั้น ไม่ได้มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับป้ายเครื่องหมายเตือนถึงสาร THC ผลิตภัณฑ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1971 กำหนดไว้ ซึ่งทั้งในประเทศแคนาดาและมลรัฐโคโลราโดได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวเอาไว้ โดยทั้งสองประเทศนี้ต่างมีป้ายคำเตือนสาร THC เป็นการเฉพาะ

สรุปผล

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายของประเทศไทยยังคงมีข้อบกพร่องอันเป็นอุปสรรคต่อการค้าพืชตระกูลกัญชาอยู่หลายประการ ได้แก่

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกัญชาและกัญชงตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และกฎหมายลำดับรองที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีข้อบกพร่องที่ยังคงเป็นอุปสรรคค้ำนิยามยังคงไม่ถูกต้องและไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์สากลตามอนุสัญญาฯ ปี ค.ศ. 1961 และ ค.ศ. 1971 อีกทั้งยังยังไม่มีข้อกำหนดค้ำนิยามรูปแบบผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาให้ครอบคลุม อุปสรรคการผูกขาดผู้มีสิทธิขอรับใบอนุญาตประกอบกิจการของพืชตระกูลกัญชาไว้เพียงหน่วยงานของรัฐเท่านั้น อุปสรรคการไม่มีหลักเกณฑ์ที่เพียงพอในกฎหมายเพื่อบริการการค้าพืชตระกูลกัญชา
2. ในส่วนของกฎหมายอื่น ๆ นอกเหนือจากกฎหมายยาเสพติด โดยมีข้อบกพร่อง ได้แก่ ในเรื่องของกฎหมายเครื่องหมายการค้าที่ขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าพืชตระกูลกัญชากับผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาไม่ได้เนื่องจากไม่มีลักษณะบ่งเฉพาะและยังเป็นเครื่องหมายต้องห้าม ในเรื่องของกฎหมายศุลกากรรวมทั้งพิกัดและภาษีศุลกากรที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์พืชตระกูลกัญชาเป็นหลักเกณฑ์เฉพาะ ในเรื่องของหลักเกณฑ์ระบบติดตามพืชตระกูลกัญชามาตรฐานพืชตระกูลกัญชาและเครื่องหมายกำกับฉลากที่ยังไม่ได้มีกำหนดไว้รองรับการค้าพืชตระกูลกัญชา

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากอุปสรรคทางกฎหมายและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับพืชตระกูลกัญชายังคงเป็นปัญหาลำคัญอยู่หลายประการสำหรับการค้าไม่ว่าจะภายในประเทศหรือระหว่างประเทศ ฉะนั้นเพื่อแก้ไขอุปสรรคดังกล่าว ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ข้อเสนอแนะในส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และกฎหมายลำดับรอง

1.1) ให้มีการแก้ไขค้ำนิยามของพืชตระกูลกัญชา โดยไม่ให้รวมถึง เมล็ดและใบที่ไม่สียอดติดอยู่ รวมทั้งแก้ไขค้ำนิยามของกัญชา โดยต้องไม่เป็นการจำกัดสายพันธุ์ไม่จำกัดสายพันธุ์ นอกจากนี้ควรที่จะเพิ่มเติมค้ำนิยามของอุปกรณ์เสริม และผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชาเพื่อให้อยู่ในการรองรับของหลักเกณฑ์และการควบคุมของกฎหมาย

1.2) ให้มีการแก้ไขค้ำนิยามของกัญชงไม่ให้จำกัดสายพันธุ์ไว้เพียง *C. sativa* Subsp. *sativa* เท่านั้น และควรที่จะมีการกำหนดค่าสาร THC ในกัญชงเพียงแค้อยู่ที่ 0.3 เท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลายประเทศ

1.3) ให้มีการแก้ไขผู้มีสิทธิขอรับใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงการขออนุญาตและอนุญาตผลิต จำหน่ายหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดในประเภท 5 เฉพาะเฮมพ์ พ.ศ. 2559 เพื่อเปิดสิทธิให้แก่เอกชนสามารถประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับพืชตระกูลกัญชาได้

1.4) ให้มีการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ตามกฎหมายลำดับรองของกัญชาให้มีการเฉพาะเหมือนดังเช่นกัญชง รวมทั้งเพิ่มเติมกฎหมายลำดับรองของกัญชงให้มีหลักเกณฑ์นำเข้า ส่งออก เพื่อให้เกิดหลักเกณฑ์ที่ครอบคลุม

2) ข้อเสนอแนะในส่วนกฎหมายและหลักเกณฑ์อื่น ๆ นอกเหนือจากกฎหมายยาเสพติด

2.1) ให้มีการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เป็นกฎหมายลำดับรอง เพื่อยกเว้นไม่ให้นำหลักเกณฑ์ในเรื่องลักษณะบ่งเฉพาะและเครื่องหมายต้องห้ามตามมาตรา 6, 7 และ 8(9) แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 มาใช้กับการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าพืชตระกูลกัญชา

2.2) ให้มีการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ในพระราชกำหนดพิทักษ์สุขภาพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2559 เพื่อรองรับในส่วนพิกัต “เมล็ดกัญชงไม่ว่าจะใช้การบริโภคหรือใช้ในการเพาะปลูก” “น้ำมันเมล็ดกัญชง” “สาร Cannabinoids” “ด้ายจากกัญชงและผลิตภัณฑ์พืชตระกูลกัญชา” ที่จะทำให้เกิดความครอบคลุมของพิกัตมากขึ้น รวมทั้งไม่คิดภาษีเฉพาะภาษีศุลกากรเท่านั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมและผลักดันพืชตระกูลกัญชาสู่พืชเศรษฐกิจ

2.3) ควรที่จะให้จัดทำระบบในการติดตามพืชตระกูลกัญชาอันเป็นระบบหลักที่ใช้เพื่อติดตามตลอดห่วงโซ่อุปทานการค้าพืชตระกูลกัญชา โดยนำระบบติดตามพืชตระกูลกัญชาที่มีลักษณะคล้ายกับมัลรัฐโคโลราโดมาใช้บังคับเป็นระบบติดตามพืชตระกูลกัญชาของประเทศไทย เนื่องจากว่าไม่เพียงแต่ต้องมีการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการครอบครองพืชตระกูลกัญชาเท่านั้น แต่รวมถึงระบบในการติดตามโดยในทุกต้นพืชและผลิตภัณฑ์จะมีป้ายแท็กติดเอาไว้ ซึ่งป้ายแท็กนี้จะทำงานโดยผ่านคลื่นวิทยุเพื่อส่งสัญญาณให้กับตัวหน่วยงานที่ควบคุมว่าพืชตระกูลกัญชาที่ได้มีการติดตามนั้นอยู่ที่ใด

2.4) ให้มีการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ของมาตรฐานที่ใช้เฉพาะพืชตระกูลกัญชา ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ยา เครื่องสำอาง อาหารหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และเพิ่มเติมหลักเกณฑ์มาตรฐานขั้นตอนการดำเนินการ (Standard Operating Procedures) เพื่อใช้ตรวจสอบหลักเกณฑ์ของมาตรฐานที่เสนอแนะให้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 อีกทีหนึ่ง

2.5) ให้มีการเพิ่มเติมเป็นกฎหมายลำดับรอง เพื่อกำหนดข้อความเตือนให้มีความครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่กำหนดไว้ในเอกสารกำกับภายในผลิตภัณฑ์ แต่ต้องกำหนดไว้ในฉลากของผลิตภัณฑ์เท่านั้น อีกทั้งต้องจัดทำป้ายเครื่องหมายเตือนสารเตตระไฮโดรแคนนาบินอล (Tetrahydrocannabinol) หรือ THC ของประเทศไทยขึ้นโดยเฉพาะเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1971 กำหนด

องค์ความรู้ใหม่

1. ทำให้ทราบความเป็นมาแนวคิดทฤษฎีหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับกฎหมายยาเสพติดระหว่างประเทศรวมไปถึงรูปแบบของตลาดการค้ากัญชาและกัญชง
2. ทำให้ทราบถึงกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับพืชตระกูลกัญชาและกฎหมายอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง เป็นต้นว่ากฎหมายเครื่องหมายการค้า กฎหมายศุลกากร ที่รัฐได้ตราออกมาบังคับใช้
3. ทำให้ทราบถึงข้อผิดพลาดในการตรากฎหมายพืชตระกูลกัญชา เนื่องมาจากการขาดประสบการณ์และความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ อีกทั้ง เรื่องของพืชตระกูลกัญชวยังคงเป็นเรื่องใหม่ที่ข้อมูลยังมีไม่มากนัก จึงส่งผลให้กฎหมายพืชตระกูลกัญชาในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอ

References

- Brown, D. T. (1998). *Cannabis The Genus Cannabis*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.
- CANNABIS ACT A.D. 2018
- Caulkins, J. P., Kilmer, B., & Kleiman, M. (2016). *Marijuana legalization: What everyone needs to know* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Chantorn, P. et al. (2019). *Hemp: Plant First, Get Rich First*. Bangkok: Panyachon Publisher.

Chanthawaro, K. (2015). *Legal measures to develop alternatives for drug offenders to support the implementation of the Bangkok Rules*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary.

COLORADO CONSTITUTION A.D. 1876

Decorte, T., Lenton, S., & Wilkins, C. (2020). *Legalizing Cannabis Experience, Lessons and Scenarios*. New York: Routledge.

Hicks, J. (2015). *The Medicinal Power of Cannabis*. New York: Sky horse Publishing, Inc.

NARCOTIC ACT B.E. 2522(1979)

Notification of Ministry of Public Health on the specification of name of narcotics of category 5 (No.2) B.E. 2562(2019). Retrieved February 4, 2020, from http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/E/218/T_0001.PDF

Small, E., & Cronquist, A. (1976). A Practical and Natural Taxonomy for Cannabis. *Taxon*, 25(4), 405–435

Stafford, P. (1993). *Psychedelics Encyclopedia* (3rd ed.). California: Ronin Publishing Inc.

Suphanchaimat, R., & Pavasuthipaisit, C. (2018). Potential Benefits and Risks from Medicalisation and Legalisation of Cannabis. *Journal of Health Systems Research*, 12(1), 82–86.

Transnational Institute. (2014). *The Rise and Decline of Cannabis Prohibition*. Retrieved February 4, 2020, https://www.tni.org/files/download/rise_and_decline_ch1.pdf